

Za Sabbathy třístapade. *O hudebních burzách v dobách státního socialismu*

Adam Havlík

Vyrazí-li si člověk o víkendu do Letenských sadů v Praze, natrefí tam především na rodinky na vycházce, turisty pídící se po výhledu na pravý břeh Vltavy nebo na vyznavače skatu, kteří na místech, kde kdysi stával mamutí Stalinův pomník, pilují různé triky.

Kdybychom se přesunuli v čase dejme tomu do konce sedmdesátých let dvacátého století, nebyl by zde k nalezení ani žulový stalinský monument (odstraněn několika tunami trhaviny v roce 1962), ani skejťáci, ani skupinky turistů. Zato bychom ve spodní části sadů, jež tvoří několik cest, zařezávajících se do příkrého svahu, natrefili na zcela jinačí fenomén: stovky mladých lidí korzujících sem a tam s obaly od gramofonových desek v podpaždí, elpíčka rozprostřená na dekách na chodníku, opřená o zábradlí, seřazená v papírových krabicích; výměna kus za kus, smlouvání, nebo přímo koupě vysněné originální desky za naprostou nekřesťanskou sumu.

Hloučky mániček, mezi nimi větší party z jednotlivých pražských hospod, nebo do-

konce skupinky ortodoxních párplisťů (Deep Purple), velvetovců (Velvet Underground), sabbatistů (Black Sabbath) nebo avantgardnějších zappovců (podle uctívaného Franka Zappy). Nadšené debaty se točí kolem posledních alb jejich idolů, debatuje se o novinkách ze světa, ale i o tom, co se děje na zdejší, poněkud přiškrcené hudební scéně. Tak nějak vypadala hudební burza, fenomén, na který s nostalgií vzpomínají snad všichni, kteří se před rokem 1989 vážněji zajímali o zahraniční muziku.

Osobně jsem tyto akce nezažil, protože jsem mladší ročník – v době, kdy se v Praze chodilo na burzu, jsem sám ještě pořádně chodit neuměl. Poprvé jsem o nich slyšel od táty. Fascinace tématem trvá do dnešních dnů. Jako historické prameny mi posloužili samotní bývalí účastníci, dnes respektovaní hudebníci nebo hudební publicisté, kteří se se mnou podělili o své vzpomínky.

Dnes máme při objevování nových hudebních zákoutí nepředstavitelné množství možností. V podstatě stačí

několik kliknutí myší a můžeme stahovat nebo rovnou poslouchat včera natočené album, které nám bylo doporučeno on-line aplikací na základě oblíbeného playlistu. Nechci na tomto místě zabíhat do hlubších úvah o důsledcích nevyhnutelného přehlcení publika na utváření jeho vkusu a hudební gramotnosti, ani rozebírat proces komodifikace kultury a vývoj kulturního průmyslu v podmínkách současného neoliberálního řádu. Jenom bych chtěl pro lepší pochopení poukázat na rozdíl v dostupnosti západních desek dnes oproti situaci v normalizačním Československu, protože právě ta pro hudební fanoušky zásadně určovala a určuje základní „pravidla hry“.

Být fanouškem rockové hudby v socialistickém Československu mělo docela jiná specifika než dnes. Především bylo třeba skrze různé, někdy oficiální, někdy neoficiální cesty, aktivně a systematicky hledat. Čas od času sice vyšla nějaká ta licenční deska západních rockových skupin, nutno však dodat že v dosti omezeném nákladu. Proto se z nich rychle stalo podpultové zboží. Většinou se jednalo o zdej-

šími hudebními kritiky sestavené výběry – „ochutnávky“, s tuzemským grafickým návrhem obálky a bookletem. Nešlo tedy o klasické řadové desky, i když i těch se u nás pár objevilo. Každopádně za ně československá hudební vydavatelství platila v devizách (a proto dost rozvážně) do zahraničí řádné poplatky podle mezinárodního autorského práva. Kdo měl štěstí a kontakty za železnou oponu, tomu mohla tetička ze Západu posílat desky poštou. Zdaleka ne každý ale takové privilegium měl. Pro ostatní, méně šťastné, tu byla právě hudební burza. Nebyla jenom československým fenoménem, ekvivalent můžeme najít např. v sovětském Rusku, kde se konaly „tolchoky“, nebo v lidově demokratickém Bulharsku a tamějších „borzách“. Hlad po západní rockové a popové hudbě byl enormní napříč celým bývalým východním blokem. Obecně byla fascinace západní popkulturou velmi silná, přestože rozhodně nevedla u lidí automaticky k tomu, že by se identifikovali se všemi hodnotami, které Západ představoval. Mnohdy byl spíš vnímán jako jakýsi „imaginární svět“.

Zeppelíny sbírali všichni

Na tuzemských burzách bylo k dostání snad cokoliv od starších, tisíckrát přehraných, poškrábaných alb druhé garnitury až po úplně nejaktuálnější desky, nikdy nehrané a ještě zapečetěné v novém obalu. Za ně byli fandové ochotni utratit i čtvrtinu platu – některé stály až pět set československých korun. Důležitý byl také původ vinylových pláček. Většina z nich byla dovezena ze západního Německa, rozšířené byly i desky z Velké Británie. Obecně byly desky ze Západu považovány za exkluzivnější, což se odráželo na ceně. Album od Pink Floyd nebo Beatles vydané na ostrovech bylo zkrátka žádanější než stejné album se značkou jugoslávského vydavatelství. Co se týče jednotlivých kapel, trvalé popularity se u nás těšily pochopitelně desky těch nejslavnějších rockových dinosaurů typu Rolling Stones, Led Zeppelin, Who, Doors, atd. Bývalý alternativní hudebník Vlasta Marek vzpomíná na to, že „Zeppelíny sbírali v podstatě všichni“.

Hudební kritik Josef Vlček poukazuje na fakt, že v první polovině sedmdesátých let byly desky kapel Black Sabbath, Uriah Heep nebo Deep Purple na burze k dostá-

ní se zcela minimálním odstupem poté, co vyšly na Západě. Kromě pamětníků potvrzuje popularitu těch nejznámějších rockových kapel inzertní rubrika dobového hudebního časopisu Melodie, kde se to jmény známých amerických a britských skupin doslova hemžilo. Na burze se ale čas od času objevovaly i absolutní lahůdky, sběratelské kousky, které se těžko sháněly i v zemi jejich výroby. To kvitovali hlavně fajnšmekři, které neuspokojovala běžná nabídka a chtěli si třeba objevit sami pro sebe „svoji“ kapelu.

Na poptávku pružně reagovali různí veksláci a překupníci, kteří se postupně stávali „hnacím motorem“ hudebních burz (i když početně nad nimi stejně převažovala druhá skupina návštěvníků – opravdoví hudební nadšenci). Dováželi alba, o nichž věděli, že vzbudí největší zájem a bude z nich plynout nejvyšší zisk. V některých případech dokonce fungoval dovoz na objednávku. Sortiment se zkrátka přizpůsoboval tomu, které kapely byly zrovna nejvíc in. Také se časem proměnila podoba hudebních nosičů. V osmdesátých letech nastoupily ve větším měřítku audiokazety, které umožnily jednodušší kopírování. Prodávaly se čisté i nahrané. Takto kolovala mezi fandy také

alba československých alternativních skupin, které si o natočení desky v oficiálních nahrávacích studiích mohly nechat zdát. Jejich poznávacím znamením byly originální DIY obaly a booklety se specifickou estetikou, při jejichž návrzích se nemusely dělat žádné kompromisy.

Na burzy se dostávalo v menším množství i zboží, které dnes označujeme slovem merchandising: plakáty, odznaky, nášivky, samolepky nebo oblečení. Někdy se dokonce objevily knížky s „protistátním obsahem“ nebo časopisy jako seriózní *New Musical Express* nebo západoněmecké *Bravo*, jehož osvětovou funkci rozhodně nelze podceňovat. Už jenom proto, že mnohým zprostředkovalo první vizuální kontakt např. s punkovou módou. Jak jsem naznačil na začátku, hudební burzy fungovaly do značné míry také jako informační kanál. Debatovalo se nejen o novinkách ze světa, ale i o tom, kde se budou konat rockové koncerty, domlouvaly se zde personální změny v tuzemských kapelách z alternativní scény a burzy dokonce sehrály roli místa, kde některé ze skupin vznikly.

Od obušků k legalizaci

Zlatá éra hudebních burz se váže ke konci sedmdesátých let, v jednu dobu se konala takřka každou neděli právě pod Letenskými sady. Dodnes existuje obrazové svědectví z letenské burzy ve studentském filmu režiséra Petra Nikolaeva; snímek vznikl v roce 1980. Letná ale nebyla jediným místem, kde se burzy objevovaly. Nějaký čas se konaly v Riegrových sadech, v Krčském lese, v Motole nebo na jiných místech. Hlavní město pochopitelně v tomto ohledu hrálo prim. Řada lidí z menších měst si v neděli ráno přivstala, aby mohla vlakem dorazit dopoledne do Prahy a tam shánět své vytoužené vinylové poklady. To ale neznamená, že Praha byla v Československu jediným místem konání burz. Fungovaly mj. i v Brně nebo v Ostravě na Černé louce, kde se na místním bleším trhu mísily gramofonové desky se starožitnostmi, zeleinou ze záhumenků nebo se zbožím od dojíždějících polských obchodníků.

V Praze začala být lokalita hudební burzy po nějakém čase „provařená“ a četnost návštěv nezvaných hostů – příslušníků Veřejné bezpečnosti – se pomalu zvyšovala. Jejich přítomnost měla různé podo-

by, někdy jen perlustrovali pár účastníků a odešli, někdy došlo na regulérní záťah. V některých případech dokonce se „speciálními efekty“ v podobě slzného plynu a za štěkotu policejních psů. Společným jmenovatelem lokalit se postupně stala zeleň, parky, stromy, členitý terén. To není úplně náhoda. Do lesa se s policejním autem dostanete hůř než do ulic města. Obecně byla ale tahle hra na kočku a myš spíš dokladem skutečnosti, že existovala místa, kde se v každodenním (v tomto případě spíš každonedělním) životě vyjednávaly hranice diktatury. Burzy byly povětšinou spíše tiše tolerovány. Ve druhé polovině osmdesátých let se status hudebních burz změnil a z původně neoficiálních setkání se staly oficiální akce. Začal je zaštiťovat Socialistický svaz mládeže, ve kterém se v tomto období aktivizovaly progresivní, perestrojkové proudy.

Právě tady končí naše krátká exkurze, která původně začala v pražských parcích a ulicích. Bezprostředně po sametové revoluci burzy rychle zanikly pod přívalovou vlnou nového zboží. Zahraniční gramofonové desky (nebo spíš céděčka a kazety) byly najednou k dostání všude. V poslední době ale vinylové desky

zažívají malou renesanci, a dokonce se opět pořádají burzy. Zajímavou otázkou zůstává, nakolik se ty dnešní liší od svých předrevolučních předchůdkyň, které se vyznačovaly hlavně všudypřítomným pocitem sounáležitosti v komunitě, solidaritou a společným nadšením pro dobrou muziku.